

Fra karbon til klær

Av Rose Bergslid (NORSØK) og Lise Grøva (NIBIO)

Gjennom fotosyntesen – bakgrunnen for alt liv på jorda – omdannes karbondioksid i lufta til bl.a. gras. Sauen spiser gras og produserer ull som vi kan bruke til å lage de fineste klær og tekstiler.

Vårt enorme overforbruk av klær er en av vår tids største klimautfordringer. Kina produserer 52% av verdens tekstiler, og klesindustrien er den tredje største forurenseren av ferskvann i landet. I følge forsker Ingunn Klepp ved SIFO (forbruksforskning) må både klesbransjen og forbrukerne tenke nytt om klær.

I California har det vokst fram en hel organisasjon av bønder, designere, klesprodusenter, spinneri m.fl. som sammen jobber for en lokal og bærekraftig klesindustri. Et viktig fokus

Det er dårlig ressursutnyttelse å ikke bruke ulla. Foto: Sørværet villsau.

er sammenhengen mellom lagring av karbon i jorda og klærne du har på kroppen (<http://www.fibershed.com/>). Prosjektet starta i 2010 av Rebecca Burgess. I juni i år var hun på Tingvoll Gård (NORSØK og NIBIO) og fortalte om sitt prosjekt. Det hele starta med hennes bestemmelse om – i ett år – å bare bruke klær hvor hele verdikjeden befant seg innenfor en radius på om lag 24 mil fra hennes bosted. For Rebecca var dette en personlig utfordring med ønske om å redusere sitt klimaavtrykk. Hun tok kontakt med dyktige bønder, designere, spinneri m.fl. og gikk i gang med prosjektet. Etter noen måneder ble prosjektet en bevegelse som spredte seg til regioner verden over. Ut av dette ble «FIBERSHED» etablert som i all hovedsak dreier seg om å sette fokus på - og spre kunnskap om - miljømessige,

økonomiske og sosiale fordeler med en desentraliserte verdikjeder på klær.

Verdikjeden

Rebecca Burgess er svært engasjert i sammenhengen mellom jordbruk og klærne vi har på kroppen. Bonden og drøvtyggeren forvalter fotosyntesen, og en bærekraftig verdikjede for klær starter på gården. I 1930-årene ble USA og Canada rammet av «The Dust Bowl» - en lengre tørkeperiode kombinert med vind førte til en voldsom vinderosjon av jord som følge av dårlige jordbruksmetoder, og det fikk dramatiske konsekvenser for jorda og menneskene som levde i de områdene som ble hardest rammet. Som følge av krisen opprettet den amerikanske regjeringen det som i dag kalles «Natural Resources Conservation

Rebecca Burgess besøkte Lyngheisenteret på Lygra i mai 2018.
Foto: Rose Bergslid.

Service», som blant annet gir tilskudd til ulike «karbontiltak» på gårdsnivå som f.eks. bruk av kompost, redusert pløying, grasdekte vannveier og en rekke andre tiltak. Beregninger fra mange av gårdene som har iverksatt tiltak viser at de lagrer mer karbon enn de slipper ut. Ull fra disse gårdene selges med målbare klimafordeler fortalte Burgess.

Økt bruk av norsk ull i Møre og Romsdal, og ellers i landet, skjer det mye utviklingsarbeid til fordel for bonden, sauene og ulla.

Tekstilbedriften Krivi Vev på Tingvoll jobber med et spennende prosjekt som heter «Krivi Ull - Arven etter vikingene». Bakgrunnen for prosjektet er at en liten del av ulla vi benytter i norsk tekstilproduksjon kommer fra norske sauer (om lag 20%). En forsvinnende liten andel kommer fra de urgamle og utrydningstruede sauerasene våre. De leverer glansfull og sterk ull i en naturlig vakker fargeskala. Mye av denne ulla, som har vært svært viktig i norsk tekstiltradisjon og for overlevelse i norsk klima og natur, blir i dag behandlet som avfall. Dette er dårlig

ressursutnyttelse.

Erstatte syntetiske materialer

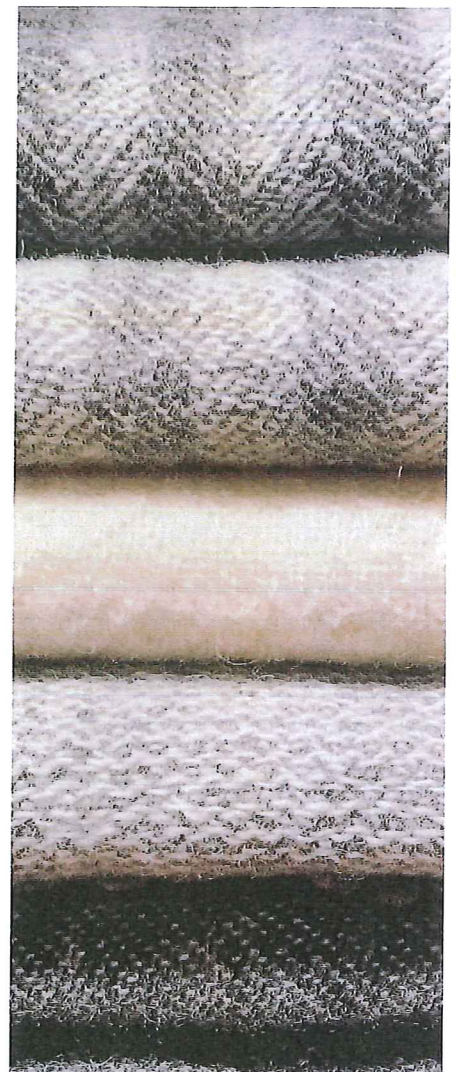
Gjennom prosjektet ønsker Krivi å bidra til å erstatte syntetiske materialer med nedbrytbar og miljømerket norsk ull i bekledning og interiørstoffer. Så langt i prosjektet har veveriet jobbet med produktutvikling med utgangspunkt i pigmentert ull fra villsau og norsk kvit ull. To av stoffkvalitetene er nå til utprøving for bruk i friluftsklær. Flere prosjekter har jobbet for å øke verdien av den norske ulla de siste årene, og nå kjøpes en større andel norsk ull tilbake fra England hvor den vaskes. Internasjonalt har den norske ulla blitt verdsatt for sin glans, slitestyrke og elastisitet. Her hjemme har den hatt et ufortjent dårlig rykte som grov og uren. Norilia har bidratt til at vi har en så god ullkvalitet at den nå også egner seg til bunadstoff med de strenge kvalitetskravene det innebærer. Gjennom prosjektet Krivi Ull har utenlandsk ull blitt erstattet med en stor andel norsk ull i stakkestoff til bunad, og resultatet er overraskende bra.

Fra utmarksressursene

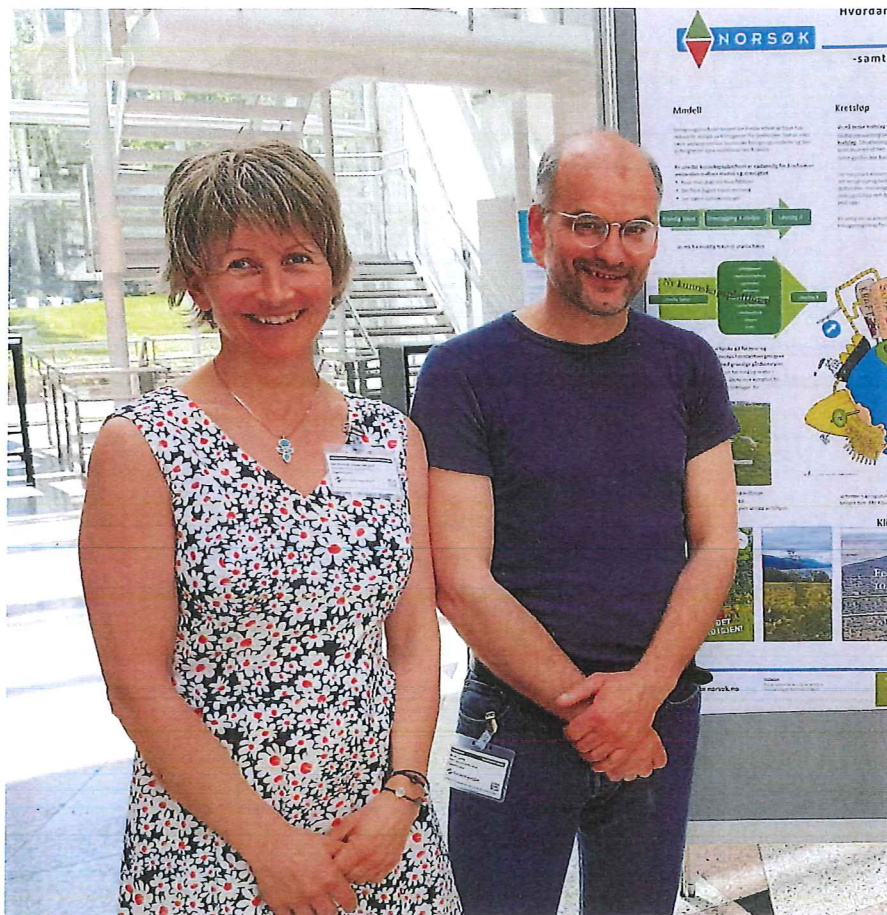
På NIBIO avdeling Tingvoll jobbes det også for å øke utnyttelse av den norske ulla og sauene, med utgangspunkt i de verdifulle utmarksressursene vi har tilgjengelig. Forsker Lise Grøva ønsker å sette fokus på at vi kan spise mer mat og bruke klær som kommer fra utmarksressursene. Ulla kan også inn i nye verdikjeder; den kan for eksempel erstatte enkelte plastprodukt. Vi trenger mer kunnskap og fokus på utmarksbeiteressursen som en bærekraftig og verdifull ressurs i det mye omtalte grønne skiftet.

Ullvaskeri på Tingvoll

Sauebonden Arnar Lyche i Gjemnes kommune er også opptatt av økt verdiskaping fra norsk ull. Motivasjonen til arbeidet kom da han våren 2014

Ullstoffer vevd hos Krivi Vev.

Artikkelforfatteren Rose Bergsld saman med sauebonde Arnar Lyche. Som følge av eit utgreiingsprosjekt Lyche sette i gong, vert det no vurdert å etablere eit ullvaskeri på Tingvoll. Foto: NIBIO.

levarte 230 kg pigmentert ull fra gammelnorsk spælsau til Nortura og fikk kr 950 i betaling. Omtrent samtidig

ferierte han på Island og opplevde hvordan islendingene gjør gode penger på stort salg av ullprodukter basert på

pigmentert ull fra islandske sauer. Da han kom hjem fra Island full av inspirasjon søkte han om midler til et lite utredningsprosjekt for å se om noe lignende er mulig å få til i Norge. I dag sendes det aller meste av den norske ulla til England for vasking, men kun 10 til 20 prosent kommer tilbake til Norge. Haworth ullvaskeri i Bradford eies av Curtis Wool Direct - et datterselskap til Nortura som driver med internasjonal handel med ull. Fordi den er så dårlig betalt, kastes en stor andel av den pigmenterte ulla. Etablering av et ullvaskeri i Norge er nødvendig for å utløse satsing på kortreiste norske ullprodukter. Gjennom Lyche sitt prosjekt skal mulighetene for å etablere et ullvaskeri på Tingvoll utredes, og en forretningsplan skal være klar før året er omme. Sentrale spørsmål som må besvares er dimensjoneringen, størrelse (nasjonalt eller regionalt), ull fra pigmenterte sauer eller all ull m.m. Likeså må markedsmuligheter analyseres, og investeringskostnader beregnes. Tanken er å etablere et nytt aksjeselskap som bygger opp og driver Tingvoll Ullvaskeri.

Strikkegarn fra sauene til Arnar Lyche sortert i fem farger og leiespunnet ved Selbu Spinneri AS. Foto: Arnar Lyche.

